

1

У своїх листах з України Карл-Йозеф Цумбруннен писав: «Усе, чого ми собі бажаємо, про що думаємо і чого сподіваємося, обов'язково з нами трапляється. Біда лише в тому, що завжди надто пізно і завжди якось не так. Отже, коли *воно* постає перед нами, навіть не впізнаємо *його* в обличчя. Тому ми переважно боїмося майбутнього, боїмося подорожей, дітей, боїмося змін. Я не вмю чинити цьому опору, але з усієї сили вдаю, що чиню його. Не так давно тут знову почали надовго вимикати світло».

Ніхто з найближчих приятелів так і не дочекався від нього виразної відповіді на запитання, чого він туди їздить. Дівчина, з якою він прозустрічався вісім років (її ім'я було Ева-Марія, і невідомо, кого саме — Марії чи Еви було в ній більше), одного ранку повідомила, що має досить. Разом з нею він провів до будинкової брами більшу частину своєї молодости — ту, в якій з приголомшливо хвилюючою відкритістю ловиш усі зустрічні погляди. Але Карл-Йозеф Цумбруннен не перестав їздити в Україну навіть після цього розриву. Він усього лише трохи — зауважували тільки найближчі — згорбився, до того ж окуліст вимушений був призначити йому по цілому додатковому діоптрію.

Він так само не перестав їздити й тоді, коли український уряд значно ускладнив візові процедури, а також суттєво підвищив ціни на консульські послуги. Карл-Йозеф усе одно переступав поріг їхнього представництва, годинами висиджував по приймальнях разом із хрипкоголосими втікачками з борделів та всілякими іншими нелегалами, краєм ока фіксував на собі часом цікаві, проте зазвичай зневажливі погляди вкритих щораз товщим шаром косметики огрядних російськомовних секретарок і, допущений врешті до аудієнції, вкотре нагадував забудькуватому урядникові своє прізвище, ім'я, *род занятій* та мету відвідин. На певній стадії розмови урядник таки згадував про нього і, водянисто дивлячись кудись униз, обіцяв посприяти.

Першу свою подорож Карл-Йозеф здійснив на самому початку дев'яностих. Цілком нове державне утворення у той час приваблювало багатьох мандрівників на Схід. «Якщо вони витримають цю зиму, — писав у листах Цумбруннен, — то їм судилося добре майбутнє. Тепер їм в усьому страшенно важко, в усьому брак найпідставовіших речей, включно з горілкою й сірниками, тимчасова квазівалюта щохвилини знецінюється, але не варто забувати, що це Схід, а отже, матеріальне тут ніколи не набуде вирішального значення. Я мав розмови з молодими інтелектуалами та деякими студентами — це надзвичайно цікаві люди, і вони готові радикально змінювати свою країну». Адресати його листів тільки знизували плечима: усі ці екстатичні *нотатки подорожного* видавалися їм щонайменше банальними й наївними, коли не переписаними з повного зібрання творів якого-небудь Роллана чи Рільке. Повернувшись до Відня на початку літа, Карл-Йозеф

Цумбруннен привіз дерев'яного лакованого орла, два косівські ліжники (один для своєї дівчини) і пачку сигарет «Ватра». Карл-Йозеф не курив, але вряди-годи частував «Ватрою» когось із екстремально налаштованих гостей — отже, за декілька років після того першого повернення пачка спорожніла заледве наполовину.

Він опублікував свої фотографії з Карпат і Львова в кількох маргінальних часописах, хоч до окремої виставки під задалегідь обдуманною назвою «Європа, Зміщений Центр» справа так і не дійшла. Не допомогла й Карлова готовність змінити назву на дещо компроміснішу: «Після Рота, після Шульца». В останню хвилину втрутилися якісь вищі сили з музею археології та етнографії — усе розлетілося на друзки. Але Карл-Йозеф Цумбруннен і далі їздив.

У цьому сенсі він був цілком химерний, що не могло не впливати з його покрученої, як і, зрештою, у переважній більшості всіх його австрійських співвітчизників, генеалогії. Упродовж останніх чотирьох-п'яти сторіч його предки стільки всього намішали — станомо, етнічно, конфесійно, політично, вибухово-несумісно, що Карл-Йозеф міг з однаковим успіхом вважати себе нащадком баварських броварів-анабаптистів, судетських погоничів мулів, тирольських сироварів, збанкрутілих зальцбурзьких лихварів, сопроньських торговців сіллю, кількох самовбивць-банкірів і також самовбивць, але єпископів, а крім того, інших яскравих постатей, серед яких були і певний пожирач вогню та ножів з Лайбаха, і привселюдно спалена за відьомство зизоока власниця лялькового театру з Тарнова неподалік Кракова, і відомий упорядник сільськогосподарських календарів з Маттерсбурга, і не менш відома

феміністична журналістка, так само зизоока. Одним із найвіддаленіших своїх крил родина Цумбрунненів сягала композитора Букстегуде, іншим — художника Альтдорфера. Але цілком може бути, що свою першу українську подорож Карл-Йозеф здійснив під впливом родинного міту про прадіда, фанатично діяльного надлісничого з Ворохти, згодом службово переведеного до Чортополя. Прадід, хай як дивно, теж звався Карл-Йозеф. Хай як дивно, Карлами-Йозефами звалось взагалі дев'ять десятих усіх чоловіків роду Цумбрунненів. Прадід Карл-Йозеф Цумбруннен був записаний до історії австрійського (і чи не світового?) лісівництва золотими літерами як такий, що в середині XIX сторіччя засадив шпильковими породами й буком велетенські площі карпатських лисих узвиш. «Тут ніхто вже не пам'ятає про нього, — писав Карл-Йозеф, його правнук, у своїх листах, — і будь-які мої намагання більше про нього дізнатися закінчуються невдачами. Складається враження, ніби у двадцятому сторіччі тут справді відбувся жадливий катаклізм, щось наче тектонічний злам, унаслідок якого все, що сталося й існувало раніше, скажімо, перед тридцять дев'ятим роком, провалилося в небуття. Я розмовляв з деякими молодими істориками, і вони запевнили мене, що добиватимуться надання прадідового імені одній з катедр тутешньої лісової академії. Однак хіба мені йдеться про це!».

У дев'яносто другому він їздив двічі, у дев'яносто третьому — тільки раз, але надовго, здається, просидівши у Львові цілих три дозволені візою місяці. У дев'яносто четвертому, дізнавшись про наслідки останніх українських виборів, він вирішив, що йому вже ніколи не вдасться туди поїхати. Його тогочасні листи

позначені особливою різкістю й гіркотою: «Ця країна мала чудові шанси змінитися й від стану перманентної потворности та олігофренічної безпорадности майже блискавично перестрибнути у принаймні *нормальність*. Виявилось, проте, що кількість тих, які всередині неї самої не хочуть цього, взагалі не хочуть її існування як такого, суттєво перевищує всі допустимі межі. Два роки тому я, здається, дуже помилявся. За великим рахунком, це не моя справа, а їхня, вони щодня роблять власний вибір. Мені шкода лише тієї нікчемно малої жменьки *інакших*, з якими я тут познайомився і до сих пор незле співпрацював. Нині всі вони завмерли в недобрих передчуттях ліквідацій і чисток, хтось якось навіть вимовив уголос «еміграція», ще хтось «відокремлення, Збруч». Не думаю, ніби при цьому мала значення доза спожитого алкоголю — це було заявлено цілком тверезо. Звісно, такі утворення як історично-культурне товариство «Дунайський клуб» буде закрито не відразу, не завтра, отже, поки є змога, слід устигнути зробити більше». Тому в другій половині липня того ж дев'яносто четвертого року Карл-Йозеф Цумбруннен надовго зникає в Карпатах, фотографуючи переважно старі цвинтарі для майбутньої виставки «Memento». Майже цілий місяць він провів поміж небом і землею, орієнтуючись на старі військові, передбачливо привезені з Відня мапи, просуваючись трохи долинами річок, трохи ґрунтовими дорогами, а часом і гірськими хребтами, раз у раз вимовляючи дивне, як заклинання, слово *Горгани*. Він заходив у села тільки для того, щоб докупити трохи їдла — десятка українських слів і жестикуляції загалом вистачало для порозуміння; хтось інший запевняв, ніби він уже тоді мав коло себе перекладачку,

але це не надто в'яжеться зі змістом і настроєм його тогочасних листів про самотність під зоряним небом. Того літа стояла дивовижна спека, трава вижовкла вже перед серпнем, і Карл-Йозеф Цумбруннен дуже засмаг. Він над усе полюбив час від часу занурюватися в незліченні гірські потоки й зосереджено лежати в них, дивлячись у насичено-синю, без жодної хмарини, безодню вгорі. Дощів не було вже віддавна, отже, води в потоках відчутно поменшало, але при цьому вона очистилася до зеленової прозорости і була тепліша, ніж звичайно. А Карл-Йозеф Цумбруннен, як і всі мої герої, дуже любив воду.

Він походив з містечка Зітцґраса, десь чи то на сході, чи на півдні Австрії (ось воно, доводиться описувати вже вдруге, але що поробиш: готика церкви, годинник на дзвіниці, вуличка з поштою та винарнею, вранішнє туркотання голубів, хідники, майже всюди поділені порівну між пішоходами й велосипедистами, старий баронський маєток на пагорбі — такий собі *Schlößchen*, нині музей гравюр і озерного рибальства, каштанова алея, Східні Альпи на горизонті, водяний млин і купання в зеленуватій воді). Так, саме ця вода, це купання до пізнього вечора в околицях старого й чомусь не розбомбленого в останній війні млина, це пірнання в найзеленіші теплі водяні нетрі з потаємною веселою ідеєю більше не повертатися, назавжди пропасти у глибинах, саме воно й саме в такий навальний спосіб часом навідувало Карла-Йозефа Цумбруннена в його щасливих сновидіннях, тоді як у своїх нещасливих сновидіннях він лише чув якусь крикливу музику і не міг зрозуміти ані слова з усього, що йому говорилося.

Повернувшись того літа з Карпат, він здивовано зауважив, що нічого лихого наразі не сталося. Усі його львівські знайомі залишалися неторкнуті, передбачувана хвиля арештів і згорання патріотичних структур непередбачувано відкладалася. Дехто з приятелів навіть стверджував, що вийшло на краще і з новою владою можна й слід так само успішно порозумітися, вони принаймні прагматики, що не так уже й погано, до того ж виразне омолодження керівних лав — саме те, чого це суспільство давно потребувало. «Тепер до влади приходять наші з тобою ровесники, — казав один германіст, його тимчасовий перекладач, хоч за великим рахунком перекладач Гайдеггера. — Кількох із них я знаю, тобто знав, особисто. Життя робиться цікавим». Карл-Йозеф Цумбруннен не квапився і мовчки пив перецукроване молдавське вино, хоч йому й не відлягало від серця. Його виставка «*Memento*» відбулася в кількох містах Галичини, супроводжувана юрмами відвідувачів і несамовито щедрими фуршетами. Якись офіційні пані й панове щоразу відкривали ці дійства спічами про нову велику європейську країну Україну, якись у міру сексапільні дівчатка ніби за чийсь режисерським помахом одалісково закрутилися навколо *популярного віденського фотографа*, принагідно-випадково отираючись об нього напруженими сідницями. Карлові-Йозефу знову почало подобатися в цій теплій країні.

Восени того ж року його, як уже згадувалося, покинула довголітня віденська приятелька, дізнавшись, що на Різдво він знову їде до Львова. Кажуть, ніби о п'ятій тридцять чотири ранку Ева-Марія ледь торкнула губами його все ще не відбілений від карпатської засмаги виямок під адамовим яблуком, і це було востаннє. Тоді

він ще не носив срібної пластини на ланцюжку зі своїм вигравіруваним іменем та адресою. Тож це було останнє літо, упродовж якого її улюблений виямок міг засмагнути. Останнє літо, остання осінь.

Натомість уже наступного літа він писав зі Львова, аж ніяк не приховуючи штучно роздмухуваної в собі ейфорії: «З'явилося добре пиво! З'явилися нові кав'ярні й навіть пристойні ресторани! Щось таки змінюється — якись фасади й так далі. Я навіть починаю думати про тимчасовий перехід з чорно-білого на кольорове — не заради *краси*, звичайно, а заради історії. З цього міг би вийти цілком веселий альбом — «Львів, нові шкіри». Ці спроби перемалювати тутешню поверхню привезеними з сусідніх польських базарів сумнівними фарбами мали б і справді комічний вигляд, якби не гідний усілякої пошани ідеалістичний порив місцевих нових підприємців. Це справді молоді люди, які понад усе хочуть змінити свою країну, і їм це — стукаю по дерев'яному — вдається!». І трохи нижче: «Я справді серйозно помилявся, коли на початку дев'яностих писав, що вони дуже швидко оволодіють сприятливими для їхнього розвитку тенденціями і блискавично виправлять на краще становище у країні. Дальші роки показали, що вона все ж таки занадто велика, неповоротка і тим закладна для блискавичних змін. Але я, на щастя, помилявся й тоді, коли рік тому вирішив, що на всьому цьому варто поставити великий і остаточний хрест. Бо дійсність подарувала нам нові несподіванки. Прощання з молодістю не таке вже й трагічне, якщо слідом за нею починається зрілість».

Остання фраза не цілком вписувалася в попередній аматорсько-аналітичний контекст, і приятелям Карла-